

AVRUPA'DA POPÜLİST SAĞIN YÜKSELİŞİ: ÇEŞİTLİLİK VE BİRLİK İÇERİSİNDE KAYBOLANLAR

The Rise of the Populist Right in Europe: Those who get Lost in Diversity and Union

Ayhan Kaya*

Öz

Bu makale, Avrupa Birliği'ndeki popülist 'zeitgeist'in sosyal, politik ve ekonomik kaynaklarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Yanıt aranacak soru ise, Avrupa'da yükselen sağ popülizmin arkasında yatan sosyoekonomik, politik ve psikolojik gerçekliğin ne olduğudur. Çalışma, Avrupa'daki popülist sağın mevcut durumuna ilişkin bir analizle başlamaktadır. Hemen ardından ise; küreselleşme, çokkültürlülük, finansal kriz, mülteci krizi, İslamofobi, terör, Avrupa şüphecililiği ve yerlilik (nativizm) ile karakterize edilen bir zamanda, popülist politik retorikğin güçlü bir şekilde yerleşmeye başladığı mevcut sosyoekonomik ve politik çerçevenin farklı yönleri ele alınacaktır. Makalede yer alan bulgular ve saptamalar, 2016 ve 2019 yılları arasında gerçekleştirilen geniş kapsamlı bir Ufuk 2020 araştırması olan "Eleştirel Miras: Avrupa'da kimliklerin gerçekleştirilmesi ve temsil edilmesi" projesi kapsamında Almanya, Fransa, Hollanda, İtalya ve Yunanistan'da sağ popülist partilerin taraftarlarıyla yapılan 100 kadar derinlemesine mülakatın analizinden elde edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Popülizm, küreselleşme, Avrupa şüphecililiği, çokkültürlülük, nativizm, finansal kriz, mülteci krizi.

Abstract

This essay aims to present the social, political and economic causes of the populist "zeitgeist" in the European Union. The question whose answer will be sought is what the socio-economic, political and psychological reality that lies behind the upsurge of the right populism in Europe is. The work begins with the analysis of the current state of the populist right in Europe. Right after, various aspects of the present socioeconomical and political framework in which the populist political rhetoric begins to situate itself overwhelmingly is going to be analysed in a

* Prof. Dr., İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul, Türkiye/ ayhan.kaya@bilgi.edu.tr, ORCID Numarası: 0000-0003-4431-3220

Prof. Dr., İstanbul Bilgi University, Faculty of Social Sciences and Humanities, Department of International Relations, İstanbul, Turkey, ORCID Number: 0000-0003-4431-3220.

Geliş Tarihi / Received: 21.07.2019 - Kabul Tarihi / Accepted: 28.04.2020

time that is characterized by globalization, multiculturalism, the financial crisis, the migrant crisis, nativism, islamophobia, terror and Euroscepticism. The findings and assessments featured in the essay have been gathered through approximately a hundred indepth interviews that had been conducted with the followers of the right populist parties in Germany, France, the Netherlands, Italy and Greece, as a part of the project called “CoHERE: Critical Heritage in Europe”, which is a wide-ranging Horizon 2020 research Project that had been carried out between 2016 and 2019. This essay also benefits from the early findings of an ongoing research project funded by the European Research Council. This ERC Advanced Grant Project studies youth radicalisation in Europe (ERC AdG Islam-ophob-ism, Con-tract No. 785934).

Keywords: Populism, globalization, Euroscepticism, multiculturalism, nativism, financial crisis, migrant crisis

Giriş

Bu makale, Avrupa Birliği’nin bugününe hakim olan ve ‘zamanın ruhu’nu (*zeitgeist*) teşkil ettiğini düşündüğümüz popülizmin, sosyal, politik ve ekonomik kaynaklarını ortaya koymaktadır. Çalışma, Avrupa’daki popülist sağın mevcut durumuna ilişkin bir analizle başlamaktadır. Hemen ardından ise; küreselleşme, çokkültürlülük darbesi, finansal kriz, mülteci krizi, İslamofobizm, terör, Avrupa şüpheciliği ve nativizm ile karakterize edilen bir zamanda, popülist politik retoriğin güçlü bir şekilde yerleşmeye başladığı mevcut politik çerçevenin farklı yönlerini ele alacaktır. Bu makale, beş AB ülkesinde (Almanya, Fransa, Yunanistan, İtalya ve Hollanda) mevcut popülist hareketlerin sosyal, ekonomik, politik ve kültürel kaynaklarını sunacaktır. Makale, çağdaş popülizm eylemlerinin detaylı bir incelemesiyle başlayacaktır. CoHERE Projesi popülist retoriğin sosyal ve ekonomik temelini, aslen sosyal, politik ve ekonomik olanın kültürelleştirilmesi tuzağına düşmeden göstermeyi amaçlamaktadır.¹

Avrupa’da Popülist Sağın Mevcut Durumu

Popülist sağ parti ve hareketler, AB üyesi çeşitli ülkelerde belirgin bir güç oluşturmaktadır. Hem radikal sağın hem de sağcı şiddet yanlısı aşırılığın yükselişiyle ilgili hikâyenin merkezinde ise, politikacılar ve seçmenleri arasındaki kopukluk bulunmaktadır. Özellikle sağ popülist partiler, son on yılda aldıkları halk desteğini arttırmışlardır. Bu partilerden bazıları şu şekilde listelenebilir: Macaristan’da Fidesz ve Jobbik Partisi, Hollanda’da Özgürlük Partisi, Danimarka’da Danimarka Halk Partisi, İsveç’te İsveç Demokratları, Fransa’da *Front National* ve *Bloc Identitaire*, Belçika’da *Vlaams Belang*, Finlandiya’da *Finler*, İtalya’da *Lega* ve *Casa Pound*, Avusturya’da Özgürlük Partisi, Almanya’da Almanya için Alternatif (AfD) ve *Die Freiheit*² İngiliz Savunma Ligi, Britanya Ulusal Partisi, İngiltere’de UKIP, İtalya’da Beş Yıldız Hareketi ve Yunanistan’da Altın Şafak.

Son araştırmalar, bu parti ve hareketlerin artık Avrupa'da kalıcı bir güç olduğunu gösteriyor. Örneğin Avusturya'da, aşırı sağ Özgürlük Partisi, 18-25 yaş arasındaki gençler arasındaki en popüler harekettir; Fransa'da ise Ulusal Cephe lideri Marine Le Pen'e olan desteğin genç seçmenler arasında daha güçlü olduğu görülüyor. Bu durum, söz konusu parti ve hareketlerin, uzun vadede etkili siyasi aktörler olma potansiyelinin artmış olabileceğini göstermektedir. Hollanda Özgürlük Partisi, 2010 genel seçimlerinde oyların %15,5'ini almış ve 24 sandalyeyle Hollanda Parlamentosu'nun üçüncü büyük partisi olmuştur. 2008 Avusturya genel seçimlerinde oyların yüzde 17,5'ini alan Özgürlük Partisi'nin, bir rakip olarak gelecek parlamento seçimlerinde SPÖ (Sosyal Demokrat Partisi) ve ÖVP (Halk Partisi) ile eşit düzeyde olduğu bildiriliyor. Bununla beraber, Britanya Ulusal Partisi'nin (BNP) ve UKIP'in (Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi) 2000'den fazla üyesinin katıldığı bir ankete göre, son seçim başarısızlığının ve takiben gerçekleşen BNP'nin siyasi çözülmesinin, ırkçı şiddetteki artışın nedenlerinden biri olarak görüldüğü de belirtilmelidir. Popülist sağcıların siyasal sistem tarafından ihanete uğramış hissettiğine ve en azından varsayımsal olarak, beyaz olmayanların ve özellikle Müslümanların saldırısına karşı 'İngiliz yaşam tarzı' olarak gördüklerini savunmak için kanunları kendi ellerine almaya hazır olduklarına dair kanıtlar bulunmaktadır (The Spectator, 2012).

Aşırılıkçı popülist hareketlerin son zamanlarda Avrupa'da Kuzey-Güney ayrımına yatırım yaptığı, bunun da aşırı sağ ve sol popülist partilerin farklı söylem ve araçlardan yararlanmasına olanak sağladığı görülüyor. Kuzeydeki finansal kurtarma faaliyetlerini sürdüren varlıklı ülkeler arasındaki gerilimler ve Güney Avrupa'daki zor durumdaki borçlu ülkeler de Avrupa Birliği'nin parasal birliğini yok etmekle tehdit ediyor. Sağ-kanat popülist partilerin seçimdeki başarıları, gerçekten Avro Bölgesi krizini daha da kötüleştirebilir. Ağustos 2016'dan beri, Avrupa Parlamentosu'nda (EP) sağ popülist partiler kendi siyasi gruplarına sahipler; Parlamantonun 46 üyesi en büyük yedinci siyasi grubu olan Özgürlük ve Doğrudan Demokrasi Avrupası (EFDD). Avrupa Parlamentosu'ndaki bir diğer sağ-kanat popülist grup ise, Marine Le Pen'in başkanlığını yaptığı 36 üyesi Uluslar ve Özgürlük Avrupası'dır (ENF). Öte yandan, sol-kanat popülist parlamento üyeleri, 52 parlamento üyesiyle Avrupa Birleşik Solu - İskandinav Yeşil Solu Kon-federal Grubu'nu (GUE/NGL) oluşturuyor.³

Sosyal, Politik ve Ekonomik Olanın Kültürelleştirilmesi

Bu faktörlerden bazıları; işsizliğin, yoksulluğun, eşitsizliğin ve adaletsizliğin artmasıyla; vatandaşlar ve politika arasındaki uçurumun büyümesiyle ve

siyasal büyünün bozulduğu mevcut iklimle ilişkilidir. Örneğin, 2014 baharında, gençlerin işsizlik oranı Yunanistan'da yüzde 62,5, İspanya'da yüzde 56,4, Portekiz'de, yüzde 42,5 ve İtalya'da yüzde 40,5 olarak belirtilmiştir.⁴ Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine gelince; SSCB'nin çöküşünün, uzun bir süre bastırılmış olan ulusal özlemlerin çıkış noktasını, etno-milliyetçi sağ parti ve hareketlerde bulmasına neden olduğunu hatırlamalıyız. Macaristan'da bu tür etno-milliyetçi ilhamlara dayanan JOBBIK Partisi, duruma iyi bir örnektir (Dettke, 2014). 1980'lerden itibaren neo-liberal politikaların uygulamaya konması ise, sosyal ve ekonomik güvensizliğe katkıda bulunmuştur (Mudde, 2007). Bu politikalar, bireylerin mevcut serbest piyasa koşulları çerçevesinde kendi kendileriyle ilgilenmeleri beklentisini ima etmektedir. Bu durum da toplumun, bireylerin sığındığı çok sayıda kültürel, dini ve etnik topluluğa bölünmesine yol açmıştır. Böylece, oy arayan siyasi partileri içeren iktidar elitleri, ayrımcı söylemleri benimseyerek ve 'ötekileri' damgalayarak bu korunma ihtiya ından istifade etmiştir. 'Medeniyetler  atışması' söyleminin de etno-kültürel ve dinsel açıdan farklı grupların, barış l olarak bir arada yaşamasının imkânsız olduğunu iddia eden popülist aşırılıkçı politikacıları meşrulaştırdığı görülmektedir (Kaya, 2012a). Popülist hareketler tüketicilik ideolojisi tarafından da şekillendirilmektedir. Zengin ve yoksul arasındaki uçurumu genişleten tüketim kültürü, insanların korku ve g vensizliklerine katkıda bulunmaktadır. İngiltere'de yapılan bir araştırmaya göre, Londra'da, İngiltere ve Avrupa'nın diğer büyük şehirlerinde yaşanan ayaklanmalar; ciddi anlamda elverişsizleşen ekonomik ve sosyal inançları, dengesiz tüketimi, hesap verilebilirliğin bozulmasını, kurumlara duyulan güvensizliği ve yirmi yıldan uzun süredir devam eden ciddi devlet başarısızlıklarını yansıtmaktadır (The Guardian, 22 Ağustos 2011).

Temelde sosyal ve politik olan bir sorun, barışı ve sosyal uyumu bozacak şekilde kültürel ve dinsel bir çatışmaya indirgenmektedir (Brown, 2006; Kaya, 2012a). Bu tip söylemlerin popülerliğinin artmasıyla da gruplar arasında mevcut olan etno-kültürel ve dinsel bariyerler derinleşmiştir. Sonuç olarak, insan haklarının evrensel niteliği; kültürü, etnik kökeni, dini ve medeniyeti, farklı bir geçmişe sahip olanları tanımlamak ve yaftalamak için kullanan görüşlerle değiştirilmektedir.

 okk lt rl l ğe Karşı Tepki: Çeşitlilik İçerisinde Kaybolmak

Popülist parti ve hareketler sıklıkla g   meselesini sömürmekte ve g  u ulusların refahına, sosyal, kültürel ve hatta etnik özelliklerine karşı bir tehdit olarak tasvir etmektedir. Popülist liderler ayrıca işsizlik, şiddet, suç, güvensizlik, uyuşturucu ka ak lığı ve insan ka ak lığı gibi toplumda

mevcut olan bazı önemli sorunlar için de göçe karşı belirlenen yumuşak yaklaşımı sorumlu tutmaktadır. Bu eğilim, ırkçı, yabancı düşmanı ve alçaltıcı bir retoriğin kullanımı ile de pekiştirilir. 'Akın', 'istila', 'baskın' ve 'ihlal' gibi kelimelerin kullanımı bu durumun örneklerinden sadece birkaçıdır. Hollanda'da Geert Wilders, Avusturya'daki Heinz-Christian Strache ve benzeri siyasi figürler, ülkelerindeki göçmenler ve özellikle Müslümanlardan kaynaklanan bir "yabancı sızıntısından" bahsetmişlerdir. Hatta Geert Wilders, Norveç'ten Napoli'ye çocuklar okulda Kuran'ı öğrenirken, annelerinin *burka* giyerek evde bekleyeceği, modern Avrupa'nın yerini alacak mitolojik bir gelecek kıtası olan Eurabia'nın gerçekleşeceğini bile öngörmüştür (Wossen, 2010).

Bununla birlikte, son zamanlarda kamuoyunun dikkatinin Doğu Avrupalılara yoğunlaştığı da bir gerçektir. Hollanda Özgürlük Partisi tarafından kurulan 'Orta Doğu ve Doğu Avrupalılara ilişkin şikayetler için web sitesi' etrafında dönen tartışmalar düşünülebilir; sitede insanlardan, göçmen işçilerle ilgili 'sıkıntılarıyla' veya işlerini onlara nasıl kaybettikleriyle ilgili bilgi vermeleri istenmiştir. 22 Şubat 2012'de Dışişleri Bakanı Uri Rosenthal'a yazdığı bir mektupta, Genel Sekreter Thorbjørn Jagland, Hollanda hükümetinden bu web sitesiyle ilgili tutumunu netleştirmesini istemiş ve hükümetin halka açık bir şekilde bu içerikle arasına mesafe koyacağını umduğunu belirtmişti.⁵ Hollanda Parlamentosu, Özgürlük Partisi'nin web sitesini kınamak için Mart 2012'de oy kullanmış, ancak 150 sandalyeli ikinci kamarada çoğunluk için PVV'nin 23 meclis üyesinin desteğine ihtiyacı olan hükümet kınamayı reddetmiştir.⁶ Bu, Hollanda'nın, hoşgörölü ve göçmen-dostu ülke imajını dönüştüren birçok olaydan sadece birisidir. 10 Nisan 2012'de, Hollanda'daki sağ Özgürlük Partisi tarafından kurulan siteyi yansıtan ve insanları yasadışı göçmenlerin işlediği suçları bildirmeye davet eden bir internet sitesi de Belçika'nın sağcı partisi *Vlaams Belang* tarafından açılmıştır. Site, insanları sosyal güvenlik sahtekârlığı, karaborsa işleri ve daha ciddi suçlar hakkında isimsiz ihbarda bulunmaya davet etmiştir. Vlaams Belang daha önce Vlaams Blok olarak biliniyordu, ancak 2004'te Belçika Temyiz Mahkemesi ırkçılık karşıtı yasayı ihlal ettiklerini tespit edince, parti ismini değiştirmek zorunda kalmıştır. Vlaams Belang lideri Filip Dewinter, Belçika kentlerinde 'on binlerce yasadışı göçmen' bulunması ve onlardan kaynaklanan sorunlar olması gerekçesiyle internet sitesini savunmuştur. Bu türde bir düşünce ve siyasal söylem, korku politikalarıyla yaratılan 'içerideki düşman' ile karşı karşıya kalınca halkın desteğini alabilmiştir.

Avrupa kamuoyunun kayda değer bir kısmı, çeşitliliği, Avrupa uluslarının sosyal, kültürel, dinsel ve ekonomik güvenliğine yönelik önemli bir tehdit olarak algılamaktadır. Avrupa Komisyonu, Avrupa Konseyi, birçok akademisyen, siyasetçi ve STK tarafından sıklıkla desteklenen çeşitlilik söylemine karşı ciddi şekilde büyüyen bir kızgınlık söz konusudur. Göçün damgalanması, ‘çokkültürlülüğün ve çeşitliliğin sonu’ olarak bilinen politik bir söylem ortaya çıkarmıştır. Bu söylem, ulusun homojenliğinin tehlikede olduğu ve onarılması için etno-kültürel ve dinsel olarak homojen olan otokton bir grubun parçası olmayanları yabancılaştırmak gerektiği varsayımı üzerine kuruludur. Çokkültürlülüğün politik ve bilimsel tartışmalarda belirginleşmesinden sonra, bugün, etno-kültürel ve dinsel çeşitliliği barındıracak yeni yollar bulma konusunda tehlikeli bir eğilime tanıklık edebiliyoruz. Gelişmiş çokkültürlü bir toplum olasılığına duyulan inancın azalması, göçmenlerin ev sahibi toplumlara başarılı bir şekilde entegre olması konusundaki tartışmanın niteliğini değiştirmiştir.

Başlangıçta, çokkültürlülük fikri uzlaşma, hoşgörü, saygı, karşılıklı bağımlılık, evrenselcilik ile ilgiliydi ve “kültürler-arası bir topluluk” oluşturmaları bekleniyordu. Zamanla, otonom kültürel söylemlerle, farklılığı kurumsallaştırmanın bir yolu olarak görülmeye başlandı. Avrupa’da uzun süredir, çokkültürlülüğün sona ermesiyle ilgili bir tartışma mevcut. “Çokkültürlülüğün başarısızlığı” beyanının, sadece popülist sağ partiler için değil, aynı zamanda tüm kıtadaki merkez siyasal partiler için de yaygın bir slogan haline geldiği anlaşıyor (Kaya, 2010). 2010 ve 2011’de, Almanya Başbakanı Angela Merkel, İngiltere Başbakanı David Cameron ve Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy çok kültürlülüğü yanlış nedenlerle ciddi bir şekilde bastırmıştır (Kaya, 2012a). Hollanda’daki Özgürlük Partisi’nin lideri Geert Wilders, “kültürümüz İslam kültüründen daha iyi olduğu için [biz Hristiyanlar] gurur duymalıyız” şeklindeki söylemine dair hiçbir özür dilememiştir (Der Spiegel, 11 Eylül 2011). Popülizm, çokkültürlülüğü ulusların ulusallığını ellerinden aldığı ve halkları ayrıştırdığı gerekçesiyle suçlamaktadır. Anton Pelinka (2013: 8) popülizmin bir günah keçisi arayarak küreselleşmiş bir dünyanın karmaşık gerçeklerini nasıl basitleştirdiğini çok iyi bir biçimde açıklar:

“Düşman – yabancı, yabancı kültür – ulus devlet kalesine girmeyi çoktan başardığına göre, birilerinin sorumluluğu olmalı. Elitler, kültürel çeşitliliği kabul eden liberal demokratik politikalardan sorumlu, ikincil “ötekileri tanımlayandır”. Giderek daha çoğulcu hale gelen toplumun karmaşalarına yönelik popülist cevap,

çokkültürlülük değildir... Sağ-kanat popülizm, çokkültürlülüğü, bir ulusun ulusallığını elinden almak ve bir halkın bütünlüğünü yok etmek için bir reçete olarak görüyor.”

Sağ popülistler için cevap basittir. Suçlayacak bazı günah keçileri olmalıdır. Günah keçisi “ötekiler”dir: yabancılar, Yahudiler, Romenler, Müslümanlar, bazen Avrupalı bürokratlar, bazen de sivil toplum kuruluşları. Popülist söylemler kullanan politikacılar mutlaka faydasını görürler. Örneğin, Almanya’da Thilo Sarrazin, 2010 yılında yayınlanan tartışmalı kitabı *Deutschland schafft sich ab: Wie wir unser Land aufs Spiel setzen* (Almanya Kendisini Yok Ediyor: Ülkemizle Nasıl Kumar Oynuyoruz?) sonrası, fikirleri ve ifadelerine atıfta bulunan birçok sağ popülist web sitesi tarafından, bir halk kahramanı (*Volksheld*) olarak algılanmıştır. Hatta, yeni kurulan siyasi parti Die Freiheit, Sarrazin’i Berlin’deki seçim kampanyasına dâhil etmeye çalışmış ve *Wählen gehen für Thilos Thesen* (gidin ve Thilo’nun ifadelerine oy verin) diyerek üzerinde çarpı işareti olan bir cami logosu kullanmıştır.⁷ Aşırılıkçı sağ Ulusal Demokratik Partisi (NPD) gibi neo-faşist gruplar da yazarı övmüşlerdir. Sarrazin’in göçle ilgili fikirlerinin NPD’nin programına uygun olduğunu ve Sarrazin gibi kurulu bir sosyal demokrat partiye ait birinin, düşüncelerini daha güçlü ve popüler yaptığını belirtmişlerdir.

PEW Araştırma Merkezi tarafından 2016 baharında yapılan bir ankete göre, birçok Avrupalı, toplumda artan çeşitlilikten rahatsızdır. Farklı ırk, etnik grup ve milletlerden insanların artan sayısı, ülkelerini yaşanacak daha iyi mi yoksa daha kötü bir yer haline mi getirdiği sorusuna, nispeten az kişi iyi yanıtını vermiştir. Yunanistan ve İtalya’da, katılımcıların en azından yarısından fazlası artan çeşitliliğin ülkelerine zarar verdiğini söylerken, Hollanda, Almanya ve Fransa’da yarıdan azı etno-kültürel çeşitlilikten şikâyetçi olduğunu belirtmiştir (PEW, 2016).

Yeni bir İdeoloji Olarak İslamofobi

Bu tip popülist kırılmalar genel olarak göçün, özellikle de İslam’ın güvenlikleştirilmesine (*securitizing*) ve damgalanmasına (*stigmatizing*) katkıda bulunuyor. Bu sırada, dil-öğrenimi ve halihazırda Avrupa Konseyi’ne üye devletlerin kemer sıkma politikaları nedeniyle sıkıntılı olan işgücü piyasasına erişimin arttırılması dâhil, entegrasyonu teşvik eden yapıcı çözümlere ve politikalara olan ilgi de saptırılıyor. İslamofobik söylem Batı’da, son zamanlarda, anaakım söylem haline gelmiştir (Kaya, 2011/ Kaya, 2015b). Belirli bir bölgedeki çoğunluk ulusuna ait sosyal grupların, güvensizlik ve sosyal-ekonomik yoksunluktan kaynaklanan sıkıntılarını;

aslen İslam tehdidiyle ilgili olmayan durumlarda bile; İslamofobi dili yoluyla ifade etme eğiliminde oldukları görülüyor. Yıllar önce, insanların sosyal ve politik hoşnutsuzluklarının, onları Yahudi karşıtlığına, yabancı düşmanlığına, ırkçılığa, bölgeselliğe, aşırı milliyetçiliğe, faşizme ve kozmopolitizm karşıtlığına itme ihtimalinin yüksek olduğunu belirten de Seymour Martin Lipset'ti (1960). Lipset'in 1950'lere zamanında müdahalesi günümüze aktarılırsa, İslamofobinin de sosyal-ekonomik ve politik bir huzursuzluk içinde olanların aldığı yollardan biri olduğu iddia edilebilir. İslamofobik söylem son on yılda kesinlikle fazlasıyla yankı bulmuş ve genel olarak ifade edilen sıkıntılar gerçekte Müslümanlarla ilgili herhangi bir şeyden kaynaklanmadığı halde, bu söylemin kullanıcıları hem yerel hem de uluslararası topluluklar tarafından duyulmuştur. Başka bir deyişle, dünyanın birçok bölgesinde, sıkıntılı bir durum karşısında suçlanan en popüler günah keçileri Müslümanlar haline gelmiştir. Neredeyse on yıldan fazladır, Müslüman göçmenler ve onların soyundan gelenler, Avrupa toplumları tarafından öncelikle finansal bir yük olarak değerlendirilmiş ve hemen hemen hiçbir zaman ülke için bir fırsat olarak görülmemiştir. Daha ziyade, yasadışı, suç, şiddet, uyuşturucu bağımlılığı, radikalizm, köktencilik ve çatışma ile ilişkilendirilmiş ve pek çok açıdan olumsuz şekillerde temsil edilmişlerdir (Kaya, 2015b).

On dokuzuncu ve yirminci yüzyılın başlarında, diğer ırkçı ideoloji biçimlerinin Avrupa kimliğinin oluşturulmasında oynadığı rol gibi; çağdaş bir Avrupa kimliğinin inşası da kısmen Müslüman karşıtı bir ırkçılık üzerine inşa edilmiştir. 'İslamofobi' terimi, İslam korkusunu doğal ve olması gerektiği gibi varsayarken; 'İslamofobizm' bu korkunun, böylesi bir korku veya fobi durumunun üretilmesi ve çoğaltılması konusunda yerleşik çıkarları olanlar tarafından imal edildiğini varsayar. İslamofobiyi bir tür *ideoloji* olarak tanımlayarak, İslamofobinin, göçün ve göçmenlerin güvenlikleştirilmesi ve damgalanması süreciyle birlikte iyice görünür hale gelen, bir *kültürel ırkçılık* biçimi olarak Avrupa'da faaliyet gösterdiğini iddia ediyorum (Kaya, 2015b). Dolayısıyla, bir ideoloji olarak İslamofobizm, çoğunluk toplumunda, sosyal, politik, ekonomik ve yasal güçleri idare etmede; ve bununla ilişkili olarak yükselen eşitsizlik, adaletsizlik, yoksulluk, işsizlik, güvensizlik ve yabancılaşmayı yönetmede başarısız olan politik gruplar tarafından, kendi başarısızlıklarını örtmenin bir yolu olarak, bir tür yanlış bilinç ya da aldatmaca olarak inşa edilmiştir diyebiliriz. Başka bir deyişle, İslamofobizm, neoliberalizm çağında, riayet ve itaat sağlamak için etno-kültürel ve dinsel sınırları esas alan muhafazakâr siyasi elitler tarafından kullanılan pratik bir sosyal kontrol aracı olarak ortaya çıkmaktadır. Müslümanlar, tüm olumsuz sosyal olaylardan sorumlu tutulan küresel "günah keçileri" haline gelmiştir.

Bugün Batı’da, bazı kişi ve grupların, Müslümanları daha fazla sosyal güce sahip olarak algıladığı da ileri sürülebilir. ABD’de, Avrupa’da, hatta Rusya’da ve Sovyetler Birliği sonrası ülkelerde, Müslümanların nihayetinde demografik olarak üstün geleceklerine dair büyüyen bir korku söz konusudur.

2006 yılında gerçekleştirilen bir PEW anketi, Batı Avrupa ülkelerinin hemen hepsinde Müslümanlara dair düşüncelerin oldukça olumsuz olduğunu göstermiştir. ABD ve Birleşik Krallık’ta katılımcıların dörtte biri İslamofobik duygular sergilerken, İspanyolların yarısından fazlası ve Almanların yarısı Müslümanları sevmediklerini söylemiştir; Polonya ve Fransa’da ise Müslümanlara dair olumsuz görüşlere sahip olanlar, sırasıyla yüzde 46 ve yüzde 38 olarak belirlenmiştir. Anket, önyargının büyük ölçüde yaşı nesiller arasında kendini gösterdiğini ve sınıf temelli olduğunu da ortaya koymuştur. Yani, 50 yaşın üzerinde ve düşük eğitilmiş kimselerin önyargılı olmaları muhtemeldir.⁸ Benzer şekilde, 2007 Dünya Ekonomik Forumu için gerçekleştirilen Nüfus Algıları ve Tutumları Gallup Anketine göre, ABD’de yaşayan her dört kişiden üçü, Müslüman dünyasının Batı ile ilişkilerin iyileştirilmesine *kendilerini adamadığına* inanmaktadır. Yine aynı ankete göre, İtalya (yüzde 58), Danimarka (yüzde 52) ve İspanya’daki (yüzde 50) katılımcıların yarısı bu görüşe katılmaktadır. Öte yandan Müslüman dünyasının ilişkileri geliştirmeye *kararlı olduğunu* üçte iki oranıyla (yüzde 64) belirten İsrailliler, olağanüstü bir istisnayı temsil etmektedir. Madalyonun diğer yüzündeki görüntü de çok farklı değildir. Çoğunluğun-Müslüman olduğu ülkeler arasında yapılan bir anket, tüm Orta Doğu ülkelerindeki çoğunlukların Batı’nın Müslüman Dünyası ile ilişkilerini iyileştirme taahhüdüne inanmadığını; bu oranın çoğunluğun Müslüman olduğu Asya ülkelerindeki katılımcılar arasında ise eşit olarak bölündüğünü ortaya koymuştur (WEF, 2008: 21).

Hollanda’da politik söylemlerin sertleşmesine neden olan 11 Eylül saldırıları, 2002’de Pim Fortuyn ve 2004’te Theo van Gogh’a düzenlenen suikastler gibi dramatik olaylar ve göçmen karşıtı gündemlere sahip popülist ve aşırılıkçı partilerin yükselişi, İslam ve kültürel çeşitlilik konularında giderek kutuplaşan bir tartışma ortamına neden olmuştur (Carr, 2006). Benzer bir şekilde, ev sahibi toplum ile Müslümanlar arasındaki ilişkilerin çok sınırlı olduğu İsviçre’de, Müslümanlara karşı olumsuz algılar, Aralık 2009’daki minare tartışmalarıyla toplum tarafından açıkça dile getirilmiştir. Müslüman toplumunun cami ve minare inşa etme talebi, çeşitli şehirlerde halkın itirazına yol açmıştır. Minarelerin inşasını yasaklayan 2009 referandumundaki çoğunluk oyu ise, maalesef bu eğilimin istisnai bir örneği değildir (Pfaff-Czarnecka, 2009). İsviçre’nin Minare Referandumunda dikkat çekici olan nokta ise, daha ziyade

günlük yaşamında Müslüman toplumu ile herhangi bir etkileşimi olmayan İsviçreli vatandaşların, yeni minare yapılmasına karşı çıkma eğiliminde olmuş olmalarıdır. Öte yandan, düzenli olarak Müslümanlarla etkileşime girenler sandığa gitmemiş ve konuya ilgisiz kalmıştır. Bana göre, İsviçre vatandaşlarının çoğunluk tepkisi, kalifiye Almanların artan göçü ve yerel ölçekte karşılaşılan diğer politik ve ekonomik sorunlarla, muhtemelen ağırlaşan küresel mali krize karşı duyulan korkudan kaynaklanmıştır (Pfaff-Czarnecka, 2009).

Avrupa Şüpheli Popülizm: Birlik İçerisinde Kaybolmak

Çokkültürlülük ve çeşitliliğe karşı artan kızgınlığa ek olarak, Avrupa kurumları, araştırmacılar, politikacılar, yerel yöneticiler ve STK'ların da teşvikiyle, Avrupa halkının popülist kesimleri arasında birlik söylemine karşı da büyüyen bir öfke söz konusudur. Sağ popülist liderler AB karşıtı duyguları her zaman kullanmaya çalışmıştır. Son zamanlarda ise, Avrupalı liderlerin büyüyen bir ekonomik krizle başa çıkamadıkları algısı hem sağ hem de sol kanatta, Avrupa Birliği'ne yönelik düşmanlığı daha da fazla körüklüyor. Birazdan da gösterileceği üzere, örneğin, *Lega Nord*, İtalya'daki Mario Monti'nin teknokratik yönetiminin Avrupalı elitlerle olan bağlarını hor gören vokal bir muhalefet yürütüyor. Marine Le Pen, Fransa cumhurbaşkanlığı kampanyasının bir parçası olarak AB'ye duyulan korkudan besleniyor. Hollanda Özgürlük Partisi, ulusal para birimine geri dönüş çağrısında bulunmuş ve böylece Avro Bölgesi'nde, geniş bir halk desteğiyle ortak para biriminden çekilmeye karar veren ilk siyasi hareket haline gelmiştir. Daha tehlikeli olan ise, ekonomik krizin sonuçlarından korkan daha büyük bir grubun, Avrupa şüpheli popülizme mutlak destek vermemelerine rağmen sempati duymaları olabilir: yani risk, şikayetlerinin popülist hareketler tarafından ele geçirilebilmesinde yatmaktadır.⁹ PEW Araştırma Merkezi'nin 2016 Bahar Küresel Tutumlar Araştırması, birçok Avrupa vatandaşının Avrupa Birliği'ne olan inancını kaybettiğini göstermektedir. Bazı üye ülkelerde AB için derecelendirmeler, finansal krizin başlangıcından önceki döneme göre oldukça düşüktür (PEW, 2016).

AB'nin birçok üye devletindeki popülist partiler ve özellikle de popülist sağ partiler, Avrupa şüpheli konumlarıyla bilinir. Avrupa şüpheliçilikleri, 2008'den bu yana AB'yi etkileyen küresel mali krizden sonra daha da güçlenmiştir. Bu doğrultuda, düzenlenen çalışmalarında Kriesi ve Pappas (2015), durgunluğun popülist partilere ait halk desteğini arttırdığını ortaya koymaktadır. Finansal kriz öncesi ve sonrası seçim sonuçlarını karşılaştırarak, Avrupa'daki popülizmin yüzde 4.1 oranında arttığını tespit etmişlerdir. Ancak

popülist partilere verilen destek bölgeden bölgeye kayda değer farklılıklar göstermektedir. Popülist dalgalanma, Güney ve Orta Doğu Avrupa'da sistem karşıtı bir içerikle oldukça güçlenmiştir. İskandinav popülizmi de yükselmektedir, ancak bu yükseliş daha ziyade sistemik bir yapıya sahiptir; öyle ki İsveç Demokratları ve Gerçek Finler gibi popülist partiler rakiplerinin politikalarını bile desteklemektedirler. Batı Avrupa'da da popülizm finansal krizle beslenmiştir. Çok güçlü bir Avrupa şüphesi içeriğe sahip olan Fransa ve İngiltere'deki sağ popülizm, halk desteğini belirgin bir biçimde arttırmıştır (Kriesi ve Pappas, 2015: 323). Sağ popülizm Almanya'da da artmıştır ancak, bu artışın temel nedeni mülteci krizidir.

Küresel Finansal Kriz Zamanlarında Avrupalıların Coğrafi Hareketliliği

Küresel finansal kriz, AB'de vasıflı veya vasıfsız genç nüfusun Güney'den Kuzey'e ve Doğu'dan Batı'ya göçüne yol açan çeşitli demografik değişimlere neden olmuştur. Mevcut demografik değişimin net kazananları şüphesiz Almanya, İngiltere ve İsveç'tir. Bununla birlikte, AB'nin demografik yapısındaki değişiklikler, sadece göçmen gönderen AB ülkeleri için değil, aynı zamanda alıcı ülkeler için de sorun yaratmaktadır. Örneğin, yüksek-vasıflı Alman vatandaşlarının, İspanya, İtalya veya Yunanistan'dan temin edilen ucuz vasıflı emekle rekabet etmesi mümkün değildir. Dolayısıyla, bu vatandaşlar çözümü, İsviçre, Avusturya, ABD ve Büyük Britanya gibi başka bir ülkeye göç etmede bulmaktadır (Verwiebe et al. 2010). Öte yandan, kayıpları ciddi toplumsal rahatsızlığa neden olan, yeteneklerini ve genç kuşaklarını korumak için, Yunanistan, İspanya, İtalya, Portekiz, Bulgaristan, Romanya ve Polonya gibi nispeten daha fakir olan Doğu ve Güney ülkelerinin de zengin Batı ile rekabet etmesi mümkün olmamaktadır. AB'nin göç akışındaki artışına, göçmenlerin eğitim seviyesindeki artış da eşlik etmiştir.¹⁰ Yakın zamanlarda yapılan bir araştırmaya göre, yüksek öğrenim görmüş göçmenlerin Ekonomik ve Parasal Birlik içerisindeki oranı 2005 ve 2012 arasında 34'ten 41'e yükselmiştir (Jauer et al., 2014). Özellikle güney çevresinden gelen göçmenler, daha yüksek eğitimsel başarı ve beceri düzeyleri göstermektedir.¹¹ GIPS'ten (Yunanistan, İrlanda, Portekiz ve İspanya), diğer avro üyesi ülkelere giden yüksek eğitimli göçmenler 2005 yılında yüzde 24'ten 2012'de yüzde 41'e çıkmıştır. Tüm bu göçmenler arasında istihdam sahibi yüksek-vasıflı kişilerin oranı ise yüzde 27'den 49'a yükselmiştir. Doğu-batı göçü ekseninde, aynı araştırmanın ortaya koyduğu üzere, EU-2'den (Bulgaristan ve Romanya) göç edenlerin – bu iki ülkede eğitimli olanlar olmayanlara nazaran daha fazla göç etme eğiliminde olmasına rağmen– Avrupalı emsallerine nazaran daha az eğitimli oldukları ortaya çıkmaktadır. Bu iki ülkeden gelen yüksek eğitimli göçmenlerin 2011 ve 2012 yılı arasındaki oranları, toplam göçmenlerin yüzde 24'üne tekabül

etmektedir. Dolayısıyla, hedef ülkeler beceri göçünde bir artış yaşamıştır. AB'nin kalanından yüksek-becerili işgücünün çoğunu çeken Almanya, bu konuda AB'nin lider ülkesidir. Almanya'ya yaklaşık son on yılda (2001-2011) gelmiş, yaşları 20-65 arasında değişen tüm göçmenlerin yüzde 29'u üniversite mezunuyken, ilgili rakam 2011'de, toplam nüfus içerisinde yalnızca yüzde 19'du. Genel nüfusun 25 ile 65 yaşları arasındaki yüzde 6'lık oranına karşılık, göçmenlerin yüzde 10'dan fazlası fen, bilgi teknolojileri, matematik veya mühendislik dalında lisans derecesine sahipti.

Göç akışlarındaki kapsam ve yön değişiklikleri, AB'deki makroekonomik değişiklikleri yansıtmaktadır. Göçmenler çoğu zaman, daha önce yerleşen yurttaşlarının kullandığı mevcut yolları tercih etmektedir.¹² Bu tip iletişim ağlarının etkilerinden dolayı, genellikle göç ilk başlarda yavaşça artar ve ancak kritik bir sayıya ulaşıldıktan sonra yoğunlaşır. Göçmenlerin hedef ülke seçimlerini dil de etkilemektedir. Bu faktör, yurtdışında yetkinliklerine uygun bir iş arayan vasıflı işçiler için önemlidir. Bu nedenle, dil becerilerinin önemi artmış olabilir. Buna karşılık, coğrafi yakınlık ilgiselliğini kaybetmiştir. AB içerisinde işgücü göçüne ilişkin geçici kısıtlamalar da aynı şekilde çarpıklıklara yol açmıştır. Öyle ki, göçmenlik kuralları, dil ve iletişim ağı etkileri gibi birçok temel unsur, son on yılda İngiltere'ye fayda sağlamıştır. Avrupa Komisyonu için yapılan bir araştırmaya göre, 2004-2009 yıllarında AB-8'den (Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Polonya, Slovakya ve Slovenya) İngiltere'ye iç göçün yaklaşık yüzde 90'ı AB genişlemesi temelliysen, bu dönemde Almanya'da toplam göçün yalnızca yüzde 10'u bu hadiseyle ilgilidir (Holland vd., 2011).

Buna karşın, son birkaç yılda AB ve Avro Bölgesi içerisindeki göç büyük ölçüde ekonomi temelinde ilerlemektedir. GIIPS (GIPS+İtalya) içerisinde göçün azalması ve dalgalanması, şüphesiz bu bölgelerin işgücü piyasalarındaki bozulma ile ilişkilidir. Aynı şekilde, Almanya'nın AB'deki lider hedef ülke haline gelmesi de bir tesadüf değildir. Süregelen istihdam artışı ve düşük işsizlik oranları sayesinde – Mayıs 2014 itibarıyla yüzde 5.1 – Almanya, iş arayan GIIPS kitleleri için gittikçe daha cazip bir yer haline gelmeye başlamıştır. Krizle tetiklenen göç açıkça AB-8 ve AB-2 vatandaşları tarafından domine edildiğinden, eski üye ülkelerden vatandaşların göç etmeye istekli olup olmadığına ilişkin şüpheler doğmuştur. Bununla birlikte, yabancı işçilerin daha hareketli olmaları ve bir işgücü piyasası şoku nedeniyle işsiz kaldıklarında ev sahibi ülkelerini yeniden terk etmeye daha hazır olmaları şaşırtıcı değildir. Ayrıca, GIIPS içerisindeki kriz özellikle, doğu AB ve AB dışındaki ülkelerden gelen göçmenlerin yoğunlukla istihdam ettiği inşaat,

perakende, otel ve restoran endüstrisi gibi sektörleri etkilemektedir. GIIPS'in dışındaki hatta katılan uyrukların sayısı, geçtiğimiz iki yıl içerisinde gittikçe artmıştır. Ekonomik durumun Avro Bölgesindeki göç modellerini belirgin şekilde etkilediği ve değiştirdiği açıktır. Son zamanlarda, vasıflı genç İtalyanlar Almanya'ya yönelirken, İspanyol emsallerin vatanlarından ayrılma ihtimalleri giderek azalmaktadır.

AB içerisinde gerçekleşen bu türde bir demografik değişiklik, yerel nüfusun korkularını çeşitli şekillerde beslemektedir. Bazen Almanya gibi göç alan ülkelerin vatandaşları, yaşam alanlarında artan çeşitlilikten hoşlanmama veya emek piyasasına giren ucuz işgücü ile rekabet etmekte zorlanma gibi sebeplerle, yerli halkı yücelten (*nativist*) özelemlere tutunarak AB vatandaşlarının artan hareketliliğine karşı kızgınlık duyabilmektedir. İspanya, İtalya, Yunanistan veya Portekiz gibi göçmen gönderen ülkelerde yaşayanlar ise, işçilerin serbest dolaşımı nedeniyle, zengin Kuzey veya Batı ile rekabet etmenin imkânsız olduğu gerçeğiyle baş etmekte zorlanabilmektedir. Her iki durumda da suçlanan daha ziyade küreselleşme veya Avrupalılaşıma veya süper-çeşitlilik olmaktadır.

Küreselleşme korkusu ile Avrupa entegrasyonu korkusu arasındaki pozitif korelasyon ile ilgili bazı nicel veriler bulunmaktadır. Ağustos 2016'da AB-28'de 14.936 kişiyle Bertelsmann Vakfı'nın yaptığı nicel ankete göre, küreselleşmeden korkanların, bir referandumda Avrupa Birliği'nden ayrılmayı destekleme olasılıkları daha yüksektir (yüzde 47), yalnızca yüzde 9'u ülkelerindeki siyasetçilere güven duyuyor ve yüzde 38'i ülkelerinde demokrasinin çalışma biçiminden memnun olduğunu belirtiyordu. Dahası, küreselleşme korkusu olan insanların yüzde 57'si ülkelerinde çok fazla yabancı olduğunu düşünüyor, ancak yalnızca yüzde 29'u eşcinsel evliliğe karşı çıkıyor ve yüzde 34'ü iklim değişikliğinin bir şaka olduğunu düşünüyordu (de Vries and Hoffmann, 2016).

Sömürgeci Miras: Irkçılıktan Nativizme

Sömürgecilik, sömürgelerin sistematik olarak dışlanmasına dayanıyordu. Dolayısıyla sömürgeci bağlamda halk kavramı temelde dışlayıcıydı. Sömürgeci projeler, sömürge gündemini savunacak ve sürdürecektir bir şekilde post-kolonyel ortamda bile, farklılığın ırksal hiyerarşiler temelinde inşasıyla sömürü ilişkilerini meşrulaştırma ve kurumsallaştırma eğilimdedir (Filc, 2015). Bu nedenle ırkçılık; ekonomik, kültürel ve sosyal eşitsizlikleri tesis etmek ve sürdürmek üzere, sömürgeciliğin içsel bir unsuru haline gelmiştir. Araştırmalar, II. Dünya Savaşı'ndan sonra göçmen işçi olarak Avrupa'ya gelmek

zorunda kalan sömürge halkları nedeniyle, Avrupalı sömürgeciler tarafından kurulan hakikat rejimlerinin yüksek ihtimalle Avrupa’da yeniden üretileceğini ve sürdürüleceğini belirtiyor. Bu çalışmadaki temel önermelerden birisi de Avrupa popülizminin sömürgeci geçmişten kaynaklanan bazı unsurlara sahip olduğudur. Bu nedenle Avrupa popülizmi Latin Amerika temelli popülizmden farklıdır. Dani Filc’e göre (2015), Avrupa popülizmi dışlayıcıyken, Latin Amerika popülizmi kapsayıcıdır. Bu iki tür arasındaki fark, ilkinin sömürgeci ikincisinin ise sömürge olması gerçeğine dayanmaktadır. Her iki düzenlemede de sömürgeci olma ve sömürge olma miraslarının popülizmin içeriğini şekillendirmede hala etkili olduğu görülüyor.

Son otuz yıl içinde, Batı Avrupa’nın göçmenlik deneyimi hem uyumlu hem de dışlayıcı toplumlar yaratma açısından oldukça verimli olmuştur. Ekonomik kriz zamanlarında, devletlerin ve çoğunluk toplumlarının dışlayıcı davranışları genellikle daha belirgin hale gelir. Söz konusu göç, çeşitlilik ve mülteciler olduğunda; ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve İslamofobi, yaygın tartışma konuları haline gelmiştir. Şimdilerde ise, popülist politikacılar tarafından desteklenen *nativizm* (yerlilik) popüler bir dışlayıcı söylem haline gelmektedir. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Batı Avrupa, eski sömürgeleri olan Hindistan, Pakistan, Karayipler ve Mağrip ülkelerinden gelen, çok sayıda Müslüman kökenli göçmeni ağırlamaya başlamıştır. Müslüman kökenli göçmenlerin 1970’ler itibarıyla kamusal alanda görünürlüğünün artması, daha önceleri kurumsal ve idari seviyede gizlenmiş olan ırkçı politikaları da kamusal düzleme taşımıştır. Bunun sonucunda, çoğunluk toplumu tarafından, İngiliz, Fransız, Belçika ve Hollandalı fark etmeksizin, kimlik ve tanınma hakları engellenen ve reddedilen, mülteciler, “üzerinde duracak başka kökler bulmak zorunda kaldı” (Hall, 1991: 52). Dolayısıyla İngiliz, Alman, Fransız, Belçika veya Hollanda kimliğine erişimleri engellenen göçmenler ve çocukları, kim olduklarını keşfetmeye çalışmak zorunda kalmıştır (Hall, 1991: 52). Irkçı politikalar kamusal alana aktarıldıktan sonra, nereden geldiklerini, kayıp dillerini, tarihlerini ve kültürlerini keşfetmeye zorlandılar. Tarihleri hiçbir kitapta olmadığı için, köklerini hayal gücüyle kurtarmak zorunda kalmışlardır. Bu nedenle, genç nesiller ya da göçmen torunları, Ernest Gellner’in bir zamanlar Amerikan bağlamıyla ilgili olarak söylediği gibi, yaşlı kuşakların unutmaya çalıştığını hatırlamaya çalışırken kendilerini meşgul etmişlerdir:

“Göçmenlerin Amerika’daki davranışlarını düzenleyen ünlü Üç kuşak yasası – torun, oğulun unutmaya çalıştığı şeyi hatırlamaya çalışır – şimdi dünyanın pek çok yerinde hiç göç etmemiş nüfuslara etki ediyor: tüm gayretiyle okulda bir şive öğrenen oğulun bir kabile

insanı olarak oynama arzusu yoktur, fakat onun emniyetli bir şekilde şehirleşen oğlu, bunu yapabilir” (Gellner, 1964: 164).

Bu noktada, yeni inşa edilen etnisitelerin ve dindarlıkların, temelde akrabalık, kültür, gelenek ve folklor üzerine inşa edilmiş olan önceki etno-kültürel ve dinsel kimliklerden oldukça farklı olduğu açıktır. Yeni etnisiteler ve dindarlıklar, tam aksine, alıcı toplum ve göçmenler arasındaki etkileşim biçimiyle tanımlanan, bir diyalog ve diyalektik süreciyle inşa edilir. Başka bir deyişle, yeni etnisitelerin, yeni dindarlıkların ve yeni ırkçılıkların yükselmesi iç içe geçmiştir ve hepsi de çoğunluk toplumları ile etno-kültürel ve dinsel azınlıkların kamusal alandaki çözülmemiş karşılaşmalarının belirtileridir.

Şüphesiz, kurumsal ırkçılık ve Avrupa'nın köklü ulus devletlerinde göç akışına verilen toplumsal tepki, yeni ırkçılığın, yabancı düşmanlığının ve İslamofobinin temel belirleyicilerini oluşturuyor. Modern Avrupa ülkelerindeki ırk ayrımcılığı piyasa güçlerine bırakılmıştır. Avrupa devletleri tarafından 1960'larda ucuz işgücü kaynağı olarak istihdam edilen az-vasıflı, göçmen-kökenli işçilere artık ihtiyaç kalmadığı görülüyor. Bu nedenle, devletler son zamanlarda kurumsal ırkçılığın başlıca kanıtı olarak vurgulanabilecek katı göçmen karşıtı yasaları uygulama eğiliminde olmuşlardır (Sivanandan, 1990). İdari yönetimde, kitle iletişim araçlarında, eğitim ve adli karar süreçlerinde ortaya çıkan kurumsal ırkçılığın yanı sıra, bazı Avrupalı hükümetler de Suriye mülteci krizi sırasında tekrar gözden geçirilen, göçmenlerin ve sığınmacıların girişini kısıtlamak için katı yasal hükümler yürürlüğe koymuştur. Göçmenlere ve sığınmacılara yönelik dışlayıcı yasal hükümlerin uygulanması ve hükümetlerin yabancılar pahasına kışkırtıcı siyasi söylemlerini sürdürmesi, yabancı düşmanı fikirlerin artmasına ivme kazandırmaktadır; tıpkı ekonomik sığınma hakkını sonlandıran ve siyasi sığınma hakkını kısıtlayan Alman İltica Kanunu (1 Temmuz 1993) gibi. Politikacıların, yabancıları işsizlik ve toplumsal bunalımla suçladıkları konuşmalar, Almanya, İngiltere, Fransa ve diğer ülkelerdeki yabancı düşmanlığını ve ırkçılığı meşrulaştıran eylemlerden bazılarıdır. Almanya Şansölyesi Helmut Kohl, Mölln (1992) ve Solingen'de (1993) sekiz Türk kökenli yerleşimcinin öldürüldüğü trajik olaylarının ardından bile, Almanya'nın bir göçmen ülkesi olduğu gerçeğini açıkça reddetmiştir.¹³ Benzer şekilde, Daily Mail'deki (31 Ocak 1978) konuşmalarının birinde, Başbakan Margaret Thatcher, Yeni Milletler Topluluğu ya da Pakistan halkının İngiltere'ye olan büyük çaptaki göçünden şikayet ederek, İngiltere'nin farklı bir kültür tarafından işgaliyle ilgili endişelerini dile getirmiştir (Barker, 1981: 15). Ve eski Fransız Başbakanlarından biri olan Edith Cresson, bir keresinde “yasadışı olarak burada [Fransa'da] bulunan her on göçmenden sadece üçü

sınır dışı edildi” diyerek durumdan şikâyet etmiştir (Bhavnani, 1993). Üst düzey politikacıların yaptığı bu tip konuşmaların ortak paydası, “insanlarımız”, “vatandaşlarımız” olarak “mağdurları” sembolize eden; “göçmenler” olarak ise “suçlulara” atıfta bulunan terimlerin yaygın kullanımımıdır. Bu, sömürgeci güçlerin bir Manichean dünya görüşü yarattıkları eski sömürge söyleminin adeta bir kopyasıdır.

Avrupa’daki popülist söylemin temelini hazırlayan bir ilişki olarak, ana akım siyasi elitlerin dışlayıcı söylemleri ile yabancı düşmanlığı ikliminin yükselişi arasında pozitif bir korelasyon olduğu açıktır. Örneğin, 2005’te CDU-CSU’nun Almanya’da tekrar iktidara gelmesinden sonra, eski Doğu Almanya’daki yabancı düşmanlığı, ırkçılık ve anti-Semitizm iklimi ağır bir hale gelmiştir. Mağlup edilen Sosyal Demokrat Parti ve Yeşiller koalisyon hükümetinin (1998-2005) eski sözcüsü Uwe-Karsten Heye, Almanya’daki 2006 Dünya Kupası’ndan kısa bir süre önce, Brandenburg ve başka yerlerdeki küçük ve orta ölçekli şehirleri, farklı bir ten rengine sahip olanların ziyaret etmesini tavsiye etmediğini açıklamıştır (Weinthal, 2006). 2006 baharında Potsdam’da, 37 yaşındaki siyahi bir Alman, sağ siyasi görüşlü iki adam tarafından dövülerek komalık hale getirilmişti. Failler kurbanı “domuz” ve “zenci” diye bağırarak saldırmıştı. Potsdam iç güvenliğinden sorumlu komisyoncu Jörg Schönbohm (CDU), saldırıyı ırk temelli bir nefret suçu olarak tanımlamayı reddetmiştir. Schönbaum’un CDU’lu meslektaşısı İçişleri Bakanı Wolfgang Schäuble ise, ırkçı saldırıları önlemekten fazlasıyla uzak talihsiz bir söylemle, sarışın ve mavi gözlü insanların da şiddet eylemlerinin kurbanı olduğunu belirtmiştir (Mühe, 2007).

Bu bağlamda sorulması gereken soru, mevcut ırkçılığın doğasına ilişkindir. ırkçılık, kaderlerinde sözde aşağı olanlara hükmetmek ve ırkçı bir elitler grubu oluşturmak olan sözde fiziksel üstünlerin, hakimiyet için giriştikleri sonsuz mücadeleye endeksli olarak dünyayı ırksal kastlara bölen bir doktrin olarak tanımlanabilir. ırkçılık aynı zamanda sömürgecilik döneminin ve sınıf mücadelelerinin derinleştiği dönemin bir ideolojisi olarak da tanımlanır. Bir ideoloji olarak ırkçılık; “ötekilere” karşı “kolektif bir ruh” un yaratılmasına yardım etmek için devlet aktörleri tarafından oluşturulmuş bir tahrif şekli; ya da öteki “ırk” üyelerinden oluşan bir alt sınıf yaratmak için oluşturulmuş bir düşünce sistemidir. Etienne Balibar (1991) ırkçılığı, ulusal birliği sağlamak için devletin kullandığı ideolojik bir araç olarak görmektedir. Dolayısıyla, ‘ırkçılık, hiçbir zaman kültürel ve/veya sosyolojik farklılıkların saptırılmasına dayanan, basit bir “öteki ile ilişki” değildir; devletin müdahalesinin aracılık ettiği bir öteki ilişkisidir’ (Balibar, 1991: 15).

Başka bir deyişle, bir zamanlar Jacques Barzun'un da (1965: xi) ileri sürdüğü gibi ırkçılık, herhangi bir ortak düşmanlığı haklı çıkarmayı amaçlayan her teori veya sosyal projede bulunabilir. Toplum, devletin ideolojik tahrifi nedeniyle, bir tür Manichean milliyetçi hayal gücüne yol açan, keskin hatlı bir 'bize' karşı 'yabancılar' ayrımıyla uzlaşır. İnsanlığın bu düalist temsili, bireylere ait olanı etkili bir şekilde gruplara ait olana indirger ve tüm ayrımcılık biçimlerini doğallaştırır. Benzer şekilde, Pierre-Andre Taguieff (1988) iki tür ırkçılık biçimi tanımlamaktadır: "ayrımcı ırkçılık" ve "farkçı ırkçılık". İlki, Britanya ve Fransa'da olduğu gibi sömürgecilik ve modern köleliğin ayrımcı ideolojisinde bulunan "normal" ırkçılıktır. İki aksiyom üzerinden özetlenebilir: eşitsizlik (biz daha iyiyiz) ve evrensellik (biz insanoğluyuz). Bu da birbiriyle ilişkili iki niteliği ifade eder: "biz" i temsil edenler için evrensellik ve "ötekileri" temsil edenler için ırksal nitelik (belirlilik). Kendilerini evrensel kültürün temsilcileri olarak tanımlayanlar, ötekileri, evrenselliği reddeden *medeniyetsiz bir ırka* mensup oldukları gerekçesiyle suçlamaktadır. Başka bir deyişle, ayrımcı ırkçılık, sözde evrensel medeniyetin taşıyıcılarının, yerli sömürge halkları üzerinde uyguladığı baskı ve sömürü anlamına gelir: *kapsayıcı ırkçılık* (Balibar and Wallerstein, 1991: 39). İkinci tür ırkçılık, evrensel olanların hükümsüz olduğunu ima eder. "Normal" ırkçılık, sömürülenlerin entelektüel olarak aşağı oldukları varsayımıyla sömürgecilik ve sömürünün meşrulaştırılmasıyla sonuçlanırken; ikinci tür Nazizm'de somutlaşır – fiziksel farklılıkları, şüphe oluşturacak ve karışma korkusu yaratacak kadar belirsiz olan ötekinin ortadan kaldırılmasına ve farklılığın önceliğine dayanan bir ideolojidir. Bu nedenle, *farkçı ırkçılığın* amacı, ötekiyi mutlak bir düşman olarak kabul ederek onu yok etmektir: *dışlayıcı ırkçılık* (Taguieff, 1998).

Farkçı ırkçılığın temel bileşeni, II. Dünya Savaşı sonrasında belirginleşen kültürel farklılık ve geleneklerin karşılaşmasıdır. Son on yılda farklı kültürlerin birbirleriyle artan kesişimi, aynı anda etno-kültürel ve dinsel çelişkilerin de ortaya çıkmasına neden olmuştur. İngiltere'de Pakistanlı ve Hintli, Fransa'da Cezayirli, Almanya, Belçika ve Hollanda'da Türk; ve Belçika'daki Faslı nüfusun yükselişi Avrupalılar tarafından Yahudi-Hristiyan Avrupa medeniyetine karşı büyük bir tehdit olarak algılanıyor. Buna "yeni ırkçılık" diyoruz. Bu bağlamda, Etienne Balibar ve Immanuel Wallerstein (1991: 21) yeni ırkçılığı kültürel farklılıkları vurgulayacak şekilde tanımlar:

"Yeni ırkçılık; "dekolonizasyon" çağının, eski sömürgeler ve eski metropoller arasındaki nüfus hareketlerinin tersine çevrilmesinin ve insanlığın tek bir politik alan içerisinde bölünmesinin ırkçılığıdır. Almanya'da göçmenlik kompleksine odaklanan mevcut

ırkçılık, ideolojik olarak, diğer ülkelerde ve özellikle de Anglo-Sakson'larda yaygın olarak gelişmiş bir “ırksız ırkçılık” çerçevesine oturmaktadır. Bu ırkçılık; baskın teması biyolojik kalıtım yerine kültürel farklılıkların aşılabilirliği olan bir ırkçılıktır; bazı grup veya halkların ötekilere olan üstünlüğünü ilk bakışta öne sürmeyen ama sadece sınırların kaldırılmasının zararlarını, yaşam tarzlarının ve geleneklerin uyumsuzluğunu öne süren bir ırkçılıktır; kısacası, P.A. Taguieff’in haklı olarak adlandırdığı üzere bir *farkçı ırkçılıktır*.”

Dolayısıyla “yeni ırkçılık”, eskiden sömürgeci olan veya olmayan devletlerden bağımsız olarak, “güçlü” ve “zayıf” kültürler çerçevesinde kapsayıcı bir söyleme sahip sömürgecilik döneminin ırkçılığına benzemiyor. Daha ziyade, çağdaş ‘farkçı ırkçılık’ biçiminde olduğu gibi kültürel farklılıklar temelinde dışlayıcı bir niteliği vardır; yani “*ırksız bir ırkçılıktır*.” “Yeni kültürel ırkçılık” veya başka bir deyişle “farkçı ırkçılık”, ulus-devletin varlığını tehdit edenleri dışlamak için, devlet tarafından oluşturulur. Özetle, ırkçılığın ideolojisi, ulus devlete yönelik tehditleri dışlamak için genellikle yönetsel bir araç olarak inşa edilir; tehditler sınıfsal mücadeleler, ya da şimdi algılandıkları gibi etno-kültürel ve dinsel bölünmeler olabilir. Modern devletler tarafından konuşlandırılan bu tür yönetsel yapılar, toplumsal ve politik eşitsizliğin yapısal kaynaklarını gizler ve bireylerin siyasi iddialarda bulunurken, etno-kültürel ve dinsel bir söylemle meşgul olmalarını ister. Bu tür etno-kültürelci söylem biçimlerinin, refah devletinin kriziyle ve dolayısıyla neo-liberal ihtiyatlılık anlayışının yükselişiyle birlikte popüler hale geldiğinin ve ötekileştirilmiş göçmen kökenli topluluklar için işleri iyice zorlaştırdığının da farkına varılması gerekiyor.

Görünüşe göre çağdaş popülizm, başka bir terimi daha oldukça popüler hale getirdi: *nativizm*. Oxford İngilizce Sözlüğüne göre, nativizm, yabancılara karşı yerlilerin lehine olan önyargıdır. Bugün, nativizm, yerli halkın veya yerleşmiş sakinlerin çıkarlarını, göçmenlerin çıkarlarına karşı koruyacak ve destekleyecek bir politika anlamına gelir. Son zamanlarda, kendilerini ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve İslamofobi suçlamalarından uzaklaştırmak için istekli görünen Brexitçiler, Trumpçılar, Le Penciler ve diğer sağ popülist gruplar tarafından da bu kullanım ilgi gördü. Nativizm kulağa daha tarafsız geliyor ve de ırk, ırkçılık, İslamofobi ve göç ile ilgili tüm olumsuz çağrışımları gizliyor (Jack, 2016). Dolayısıyla, nativist Avrupa popülizmi, siyasal sistemin etno-kültürel ve bölgesel kimliklere ihanetini kınarken; kozmopolit, küreselleşmiş elitlerin karşısına gerçek, organik, köklü ve yerel insanları koyduğunu iddia ediyor (Filc, 2015: 274).

Sosyal Medyanın Gücü

Aşırılıkçı popülist siyasal hareketlerin popülerliğinin artması, sosyal medyanın siyasetteki yoğunlaşması ile bir arada ilerler. Sosyal medyayı takip etmek bu partilerin birçoğu için, on binlerce sempatzan ve destekçi sağlaması dolayısıyla, resmi üyeliği gölgede bırakır niteliktedir. Bu şekilde sanal ve reel politik faaliyetlerin karışımı, 21. yüzyılda milyonlarca insanın, özellikle de gençlerin, siyasetle ilişki kurma biçimidir (Barlett ve diğerleri, 2011). Medyanın, özellikle de sosyal medyanın değişen rolü, siyasi ofis ve siyasi partilerin gizemini azaltacak bir şekilde, vatandaşları serbest bırakmıştır. Gittikçe daha fazla insan politikacıların ne yaptığını iyi bir şekilde anladığına inanmakta ve daha başarılı olacaklarını düşünmektedir (Mudde, 2004: 556). Neredeyse tüm popülist parti ve hareketler, artık ana akım medyaya güvenmiyor gibi görünen toplumun geniş kesimlerine, açıklama ve mesajlarını iletme için yeni sosyal medyadan yararlanmaktadır. Bu siyasi grupların, göçe, heterojenliğe, çokkültürlülüğe, etno-kültürel ve dinsel çeşitliliğe karşı oldukları biliniyor. Aynı zamanda bu gruplar, “düzen-karşıtı” görüşleri ve homojen bir milli kültür ile mirası muhafaza etme endişeleriyle de tanınıyor. Söz konusu grupların popülerliğinin, mevcut küreselleşmiş ekonomilerdeki çeşitli faktörlerden kaynaklanır ve bu da artan bir güvensizlik ve belirsizlik duygusuna yol açmaktadır. İtalya’daki Beş Yıldız Hareketi’nin lideri Beppe Grillo, Twitter, Facebook ve kişisel bloğu (beppegrillo.it) aracılığıyla bir liderin milyonları nasıl mobilize edebileceğine çok iyi bir örnektir (Moffitt, 2016: 88). Geert Wilders de (@geertwilderspvv) aynı şekilde, kitleleri harekete geçirmek için internetten faydalanma konusunda çok başarılıdır. 2012’de lideri olduğu Özgürlük Partisi, Hollandalı vatandaşları, Orta ve Doğu Avrupa’dan gelen göçmenlerle ilgili şikâyetlerini açıklamaya davet eden bir internet sitesi açmıştır.¹⁴ *Dijital popülizm* tüm ana akım siyasi partiler için Avrupa’da dolaşan bir hayalet dönüşmüştür.

Sosyal medya kuşkusuz müzakereci ya da katılımcı demokrasinin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Bu demokrasi türünün erken biçimleri, Yeni Solun, Yeni Sosyal Hareketlerin ve Yeşillerin popülist talepleri tarafından 1960’larda, 1970’lerde ve hatta bugün Tahrir Meydanı’nda, “Wall Street’i İşgal Et” (#OccupyWallstreet) eyleminde, *Indignados* hareketinde, Gezi Parkı’nda ve *Maidan* hareketlerinde başarılı bir şekilde üretildi. Cas Mudde (2004: 557) tarafından da etkili bir biçimde özetlendiği gibi, Yeni Solun popülizmi, aktif, kendine güvenen, iyi eğitilmiş ve ilerici bir halktan bahseder. Buna karşılık sağ popülizmin halkı; ilericiler, elitler, kurumlar, suçlular, yabancılar ve mülteciler tarafından dünyalarının tahrif edildiğini düşünen çalışan, muhafazakâr, gerici ve milliyetçi vatandaşlardır. Ayrıca, sağ popülistlerin izlediği demokrasi türü,

sol popülist destekçilerinin izlediği türden de farklıdır. Yaygın görüşün aksine sağ-kanat popülist seçmenler, müzakereci ya da plebisit, herhangi bir katılımcı demokrasi türünü tercih etmemektedir. Popülistler, katılımcı demokratik süreçleri geliştirmekle ilgilenmezler; daha ziyade, elitlerin gücünün üstesinden gelmenin bir aracı olarak referandumları desteklerler. İstedikleri şey, sıradan bir bireyin sorunlarının, dikkate değer bir lider tarafından, kendi değerleri doğrultusunda çözülmesidir. Başka bir deyişle, Taggart'ın (2000: 1) da çok iyi ifade ettiği gibi, “popülizm en sıra dışı bireylerin, en sıradan insanlara liderlik etmelerini gerektirir.”

Sonuç

Bu makalenin amacı, Avrupa'daki çağdaş popülist hareket formlarının sosyal ve ekonomik etmenlerini ortaya koymaktır. Sıklıkla, söz konusu popülist hareket ve partilere ait iştiraklerin, siyasi protestocular, tek sorun boyutlu (*single-issue*) seçmenler, “küreselleşmenin kaybedenleri” veya etno-milliyetçiler olduğu tahmin edilmektedir. Ancak, resim bundan daha karmaşık görünüyor. Popülist parti seçmenleri, ana akım elitlerden hoşnutsuz, onlara karşı güvensiz ve en önemlisi de küreselleşmenin belirtileri olarak algılanan göçmenliğe, yükselen etno-kültürel ve dinsel çeşitliliğe düşmandır. Ekonomik olarak güvensiz hisseden bu vatandaşların düşmanlıkları da temelde göçmenlerin ve azınlık grupların, kendi ulusal kültürlerini, sosyal güvenliklerini, toplumu ve yaşam tarzlarını tehdit ettikleri düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Bu gruplar, popülist partilerin destekçileri tarafından, ulusun sosyal, politik, kültürel ve ekonomik birliği ile homojenliğini tehdit eden bir güvenlik mücadelesi olarak görülüyor. Bu vatandaşların temel kaygısı yalnızca devam eden göç ve mülteci krizi değildir; aynı zamanda çoğunlukla Batı Avrupa ülkelerine yerleşmiş bir azınlık grubu hakkında da endişeliler: Müslümanlar. Müslüman karşıtı düşünce, popülist aşırılık yanlıları için önemli bir destek faktörü haline gelmiştir. Bu, göçmenlik sayısının azaltılması veya sınır kontrollerinin sıklaştırılması gibi yalnızca göçmenlik temelli endişelere başvurma yeterli olmadığını göstermektedir. Bu tip siyasi partilerin takipçileri arasında, *çeşitlilik içinde kaybolma* duygusuna neden olan küreselleşmenin belirtilerine duyulan kızgınlık da popülizmin itici güçlerinden biri gibi görünüyor.

Çağdaş popülist söylem biçimlerinin ikinci bir bileşeni de popülizm taraftarlarının mevcut siyasi ve ekonomik krizin kaynaklarından biri olarak gördüğü Avrupa Birliği'ne duyulan kızgınlığın büyümesidir. Devam eden mülteci krizi ve artan terör dalgalarının tetiklediği bu türde bir yapısal, politik ve ekonomik kriz döneminde, Avrupa'nın çoğunlukla düşük eğitimli, 30-50 yaş aralığı grubunda erkek, kırsal ve işsiz kesimlerinden artan sayıda vatandaşın,

milliyetçilik, yerelcilik ve Avrupa şüpheciliğiyle daha fazla ilişkili olacağı muhtemeldir. Yakın zamanda, *birlik içinde kaybolma* duygularından çıkar sağlamaya yatırım yapan popülist siyasi liderler için de Avrupa Birliği'nin ulus ötesi karakteri, eleştirinin odak noktalarından biri haline gelmiştir.

Aynı zamanda, popülist siyasi tarzın; kültürel, etnik, dinsel ve uygarlıksal olandan fayda sağlayan neoliberal yönetim biçimlerinin yükselişiyle birlikte yaygınlaştığı ileri sürülmüştür. Batı'daki kültürel-dinsel söylem üstünlüğünün, toplumların dini farklılıkları içerisindeki birçok sosyal, politik ve ekonomik çatışmayı şekillendirmesi de muhtemeldir. Göçmenlerin ve göçmen soyundan gelenlerin karşılaştığı yoksulluk, dışlanma, işsizlik, okuma yazma bilmeme, siyasi katılım yoksunluğu ve entegrasyon isteksizliği gibi birçok sorun, basmakalıp bir şekilde Batı'nın laik norm ve değerleriyle ihtilaflı görülerek, İslami geçmişlerine atfedilmektedir. Dolayısıyla, bu makale, “İslamofobizmin”, neoliberal çağın sosyal ve politik çelişkileriyle ilgilenen kilit bir ideolojik biçim olduğunu ve bu türde bir kültürelleştirmenin, jeopolitik düzenin yanı sıra göçle ilgili eşitsizliklere de gömülü olduğunu savunmuştur. Siyasi, sosyal ve ekonomik çatışmaların kültürelleştirilmesi – popülist retorikten medet uman bireyler için dünyada neler olup bittiğini öğrenmenin basit bir yolu olarak – her türlü yapısal sorunun kültürel ve dini etkenlere indirgendigi popüler bir spor haline gelmiştir.

DİPNOTLAR

- 1 CoHERE rumuzuyla bilinen ve “Eleştirel Miras: Avrupa'da kimliklerin gerçekleştirilmesi ve temsil edilmesi” şeklindeki başlığa sahip olan Ufuk 2020 Projesi, Avrupa'da kimliklerin yer, tarih, gelenek ve aidiyet fikirlerine bağlanan miras temsilleri ve performansları aracılığıyla nasıl inşa edildiğini araştırmıştır. Araştırma, Avrupa'daki mevcut miras uygulamalarını ve söylemlerini tanımlamaktadır. Bununla birlikte kapsayıcı, komüniter kimliklerin gelişmesine katkıda bulunan ve AB'ye karşı duyulan hoşnutsuzluk ile AB içerisindeki bölünmenin etkilerine karşı durabilen, Avrupa miraslarını sürdüren ve ileten araçları da tanımlamıştır. Projede, kültür politikasından müze sergilerine, miras yorumundan okul müfredatına, politik söylemlerden müzik ve dans performanslarına, yemek ve mutfaktan, ritüel ve protestolara dek uzanan bir dizi göste-rim ve performans araştırılmıştır. Araştırma internet sitesi için bkz. <https://research.ncl.ac.uk/cohere/>. Bu bölümün yazımı sırasında bulgularından yararlanılan bir diğer araştırma ise yazarın 2019-2023 yılları arasında yürüttüğü ve Avrupa Araştırma Konseyi tarafından desteklenen Avrupa'da

radikalleşme adlı araştırma projesidir (Islam-ophob-ism, No.785934). Araştırmanın internet sitesi için bkz. <https://bpy.bilgi.edu.tr>.

- 2 Die Freiheit (Bürgerrechtspartei für mehr Freiheit und Demokratie) 2011 yılında Bavyera’da kuruldu. Parti, Eylül 2013’te eski üyelerinin 2/3’ünü AfD’ye kaybetti. Kurulduktan kısa bir süre sonra, küçülmeye ve üyelerini AfD’ye kaybetmeye başladı. Partinin kurucusu Rene Stadtkewitz, parti üyelerini AfD’ye üyelikleri konusunda destekledi. 2016’nın başlarında, partinin 500’den az üyesi vardı.
- 3 Parlamentoda temsil edilen siyasi grupların ayrıntılı bir haritası için Avrupa Parlamentosu’nun resmi web sitesi; <http://www.europarl.europa.eu/meps/en/hemicycle.html>, 30 Ağustos 2016 tarihinde erişildi.
- 4 Bknz.<http://www.statista.com/statistics/266228/youth-unemployment-rate-in-eu-countries/>. Eylül 2016 itibariyle, bu ülkelerdeki işsizlik oranlarında önemli bir iyileşme olduğu gerçeği de belirtilmelidir: Yunanistan’da yüzde 50,4, İspanya’da yüzde 43,9, İtalya’da yüzde 36,9 ve Portekiz yüzde 28,6.
- 5 Basın açıklaması 22 Şubat 2012.
- 6 Euractiv, “Belgian far-right emulates the Dutch xenophobic website”, 11 Nisan 2012.
- 7 Bknz: <http://www.morgenpost.de/politik/inland/article105070241/Pro-Deutschland-ueberklebt-Sarrazin-Plakate.html>
- 8 İslamofobi ile ilgili anketlerin veri seti için bkz. <http://pewresearch.org/>; <http://people-press.org/>; bu bulgu-ların ayrıntılı bir analizi için bkz. <http://www.guardian.co.uk/world/2008/sep/18/islam.religion>. Ayrıca, İslamofobi İzleme sitesi, ülkelerdeki ırkçı olayların kaydını takip etmek için ziyaret edilebilir: <http://www.islamophobia-watch.com/islamophobia-watch/category/anti-muslim-violence> (giriş tarihi 16 Ağustos 2016).
- 9 Marley Morris’in yayınına bakılabilir: “Europp” - European politics and policy, web günlüğü içerisinde, “European leaders must be wary of rising Eurosceptic populism from both the right and the left”, The London School of Economics and Political Science, 26 Mart 2012.

- 10 Yükseköğretime sahip ortalama nüfus 2004'te yüzde 19,5'ten 2013'de yüzde 24,7'ye yükselmiştir. Çevre ülkeler arasında, Portekiz, son on yılda yüzde 59'luk bir oranla mezun sayısındaki en büyük artışı görmüştür. Bu oranı İrlanda ve İtalya, sırasıyla yüzde 44 ve yüzde 43 ile takip etmiştir.
- 11 Deutsche Bank Research, 'The Dynamics of Migration in the Euro area,' https://www.dbresearch.com/PROD/DBR_INTERNET_ENPROD/PROD0000000000338137/The+dynamics+of+migration+in+the+euro+area.PDF
- 12 Göç çalışmalarında Network Teorisiyle ilgili detaylı bir tartışma için bkz: Thomas ve Znaniecki (1918), Castells ve Cardoso (2005), ve King (2012).
- 13 Bknz: <http://www.nytimes.com/1993/06/04/world/thousands-of-germans-rally-for-the-slain-turks.html>, erişim tarihi 19 Aralık 2016.
- 14 'Dutch website causes stir in Central Europe,' Euractiv, 10 Şubat 2012, <http://www.euractiv.com/section/justice-home-affairs/news/dutch-website-causes-stir-in-central-europe/>

KAYNAKÇA

- Balibar, Étienne (1991), "Es gibt keinen Staat in Europa: Racism and Politics in Europe Today", New Left Review (Vol: 186) 5-19.
- Balibar, Étienne and Immanuel Wallerstein (1991). Race, Nation, Class (London: Verso).
- Barker, Martin (1981), The New Racism (London: Junction Books).
- Barzun, Jacques (1965). Race: a Study in Modern Superstition (Methuen & Co. Ltd).
- Bhavnani, Kum Kum (1993). "Towards a Multicultural Europe?: 'Race, Nation and Identity in 1992 and Beyond", Feminist Review (No. 45 Autumn) 30-45.
- Brown, Wendy (2006). Regulating Aversion: Tolerance in the Age of Identity and Empire (Princeton: Princeton University Press).

Carr, Matt (2006). "You are now Entering Eurabia", *Race & Class* (Vol: 48(1) 1–22

Castells, Manuel/ Gustavo Cardoso eds. (2005). *The Network Society: From Knowledge to Policy* (Washington, DC: Johns Hopkins Center for Transatlantic Relations).

Council of Europe (2004). "Islamophobia' and its consequences on Young People", *Report by* Ingrid Ramberg, European Youth Centre Budapest (1–6 June), Budapest.

Dettker, Dieter (2014), "Hungary's Jobik Party, the challenge of European Ethno-nationalism and the future of the European Project", *Reports and Analyses 3*, Warsaw, Centre for International Relations, Wilson Centre.

de Vries, Catherine/Isabell Hoffmann (2016), "Fear not Values: Public Opinion and the Populist Vote in Europe" Survey Report Eupinions 3. Berlin: Bertelsmann Stiftung. https://www.bertelsmann-stiftung.de/fileadmin/files/user_upload/EZ_eupinions_Fear_Studie_2016_DT.pdf

Euractiv (2012), "Belgian far-right emulates the Dutch xenophobic website", 11 April.

Filc, Dani (2015), "Latin American inclusive and European exclusionary populism: colonialism as an explanation", *Journal of Political Ideologies* (Vol: 20, No. 3) 263-283.

Fortuyn, Pim (2001), *De Islamisering van Onze Cultuur* (Uitharn: Karakter Uitgevers).

Gans, Herbert (1995). *The War Against the Poor: The Underclass and Antipoverty Policy*. (New York: Basic Books).

Gellner, Ernest (1964), *Thought and Change*. (London: Weidenfeld and Nicolson).

Golden, Dawn (2012a), 'Positions: political positions,' available online at: <http://www.xryshaygh.com/index.php/kinima/thesis>.

Golden, Dawn (2012b), "Positions: ideology", available online at: <http://www.xryshaygh.com/index.php/kinima/ideologia>.

- Golden, Dawn (2012c), "Statutes of the Political Party named 'People's Association –Golden Dawn'", Athens.
- Hall, Stuart (1993), "The Question of Cultural Identity", S. Hall et al. (der.), *Modernity and Its Futures*. (Cambridge: Polity Press).
- Hall, Stuart (1991), "Old and New Identities, Old and New Ethnicities", in Anthony D. King (ed.), *Culture, Globalization and the World-System*. (London: Macmillan Press).
- Holland, Dawn et al. (2011), "Labour mobility within the EU - The Impact of Enlargement and the Function-ing of the Transitional Arrangements", Final Report.
- Jack, Ian (2016), "We called it racism, now it's nativism", *The Guardian*, 12 November 2016, available at https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/nov/12/nativism-racism-anti-migrant-sentiment?CMP=share_btn_tw
- Jauer, Julia et al. (2014), "Migration as an Adjustment Mechanism in the Crisis? A Comparison of Europe and the United States", *IZA Diskussion Paper* (No: 7921).
- Kaya, Ayhan (2001), "Sicher in Kreuzberg': Constructing Diasporas, Turkish Hip-Hop Youth in Berlin", (Bielefeld: Transcript Verlag).
- Kaya, Ayhan (2010), "Migration debates in Europe: migrants as anti-citizens", *Turkish Policy Quarterly*, (Vol: 10, No.1) 79-91.
- Kaya, Ayhan (2011), "Islamophobia as a Form of Governmentality: Unbearable Weightiness of the Politics of Fear", Working Paper 11/1, Malmö Institute for Studies on Migration, Diversity and Welfare, Malmö University (December).
- Kaya, Ayhan (2012a), "Backlash of Multiculturalism and Republicanism in Europe", *Philosophy and Social Criticism Journal* (Vol: 38) 399-411.
- Kaya, Ayhan (2012b), *Islam, Migration and Integration: The Age of Securitization*. (London: Palgrave).

- Kaya, Ayhan (2015a), “Islamization of Turkey under the AKP Rule Empowering Family, Faith and Charity”, *South European Society and Politics* (Vol: 20/1) 47-69.
- Kaya, Ayhan (2015b), “Islamophobia as an Ideology in the West: Scapegoating Muslim-Origin Migrants”, in Anna Amelina, Kenneth Horvath, Bruno Meeus (eds.), *International Handbook of Migration and Social Transformation in Europe*, (Wiesbaden: Springer), Chapter 18.
- Kaya, Ayhan/Ayşegül Kayaoğlu (2017 Forthcoming), “Individual Determinants of anti-Muslim prejudice in the EU-15”, *International Relations (Uluslararası İlişkiler Dergisi)* (Vol: 14, No. 53).
- King, Russell (2012), “Theories and Typologies of Migration: An Overview and a Primer”, Willy Brandt Professorship Working Paper Series, Malmö Institute for Studies of Migration, Diversity and Welfare, Malmö.
- Le Pen, Marine (2012), *Pour que vive la France*. (Paris: Éditions Grancher).
- Lipset, Seymour Martin (1960), *Political Man: The Social Bases of Politics*. (Garden City, NY: Doubleday).
- Moffitt, Benjamin (2016), *The Global Rise of Communism: Performance, Political Style and Representation*. Stanford (California: Stanford University Press).
- Morris, Marley (2012), “European leaders must be wary of rising Eurosceptic populism from both the right and the left on the blog ‘Europe - European Politics and Policy’”, *The London School of Economics and Political Science* (26 March).
- Mudde, Cas (2004), “The Populist Zeitgeist“, *Government and Opposition* (Vol: 39, No. 4) 541- 563.
- Mudde, Cas (2007), *Populist Radical Right Parties in Europe* (Cambridge University Press).
- Mudde, Cas (2016), “How to beat populism: Mainstream parties must learn to offer credible solutions”, *Politico* (25 August), <http://www.politico.eu/article/how-to-beat-populism-donald-trump-brexitee-refugee-crisis-le-pen/>

Mudde, Cas (2016b), *On Extremism and Democracy in Europe* (London: Routledge).

Mühe, Nina (2007), *Muslims in the EU: Cities Report*. Germany: Open Society Institute: http://www.eumap.org/topics/minority/reports/eumuslims/background_reports/download/germany/germany.pdf

Myrdal, Gunnar (1963), *Challenge to Affluence* (New York: Pantheon).

Pelinka, Anton (2013), “Right-Wing Populism: Concept and typology”, in Ruth Wodak, M. Khosvanirak and B. Mral (eds.), *Right-Wing Populism in Europe: Politics and Discourse*, (London: Bloomsbury) 3- 22.

PEW, Pew Research Centre (2016), “Spring Global Attitudes Survey 2016”, file:///C:/Users/ayhan.kaya/Downloads/Pew-Research-Center-EU-Refugees-and-National-Identity- Report-FINAL-July-11-2016.pdf

Pfaff-Czarnecka, Johanna (2009), “Accommodating Religious Diversity in Switzerland”, P. Bramadat and M. Koenig (eds.), *International Migration and the Governance of Religious Diversity*, (Montreal and Kingston: McGill-Queen’s University Press).

PVV (2012), *Hun Brussel, ons Nederland, Partij voor de Vrijheid Parliamentary Election Manifesto*, 2012.

Rosaldo, Renato (1989), *Culture and Truth: The Remaking of Social Analysis* (London: Routledge).

Runnymede Trust (1997), *Islamophobia: A Challenge for Us All* (London: Runnymede Trust).

Russon, John (1995), “Heidegger, Hegel, and Ethnicity: The Ritual Basis of Self-Identity”, *The Southern Journal of Philosophy* (Vol: XXXIII) 509-532.

Saracoglu, Cenk (2011), “Islamic Conservative Nationalism’s Projection of a Nation: Kurdish Policy during JDP’s rule”, *Praksis* (No: 26) 31–54.

Sarrazin, Thilo (2010), *Deutschland schafft sich ab: Wie wir unser Land aufs Spiel setzen*. (Munich: DVA Verlag).

Sivanandan, Ambalavaner (1990), *Communities of Resistance* (London: Verso).

Taggart, Paul (2000), *Populism* (Buckingham: Open University Press).

Taguieff, Pierre-André (1995), “Political Science Confronts Populism: From a Conceptual Mirage to a Real Problem”, *Telos* (No:103) 9-43.

Taguieff, Pierre-André (1988), *La force du préjugé: Essai sur le racisme et ses doubles* (Paris: la Découverte).

The Guardian (2011), “UK riots were product of consumerism and will hit economy”, says City broker, 22 August.

The Spectator (2012), “Will the fall of the BNP mean a rise in racial violence”, 10 March.

Thomas, William I./Florian Znaniecki (1918-1920), *The Polish Peasant in Europe and America* (Boston: William Badger).

Verwiebe Roland, Steffen Mau, Nana Seidel and Till Kathmann (2010), “Skilled German Migrants and Their Motives for Migration within Europe”, *International Migration and Integration* (Vol: 11) 273-293. DOI 10.1007/s12134-010-0141-9

WEF, World Economic Forum (2008), “Islam and the West: Annual Report on the State of Dialogue”, Gallup Survey Report, World Economic Forum, Geneva (January).

Weinthal, Ben (2006), ‘Germany: A No-Go Area? New wave of hatred for foreigners, immigrants, Black Germans, and German Jews’, *Z Magazine Online*, Vol. 19, No. 12 (December): <http://zmagsite.zmag.org/Dec2006/weinthalpr1206.html>

Whitehead, Chris (2016), ‘Critical Heritages (CoHERE): performing and representing identities in Europe Work Package 1 Critical Analysis Tool (CAT) 2: how to analyze museum display: script, text, narrative,’ <http://digitalcultures.ncl.ac.uk/cohere/wordpress/wp-content/uploads/2016/10/WP1-CAT-1.2.pdf>